

Hullámok fogságában: Koronavírus-járvány és kommunikáció

Kovács László - 2021. 09. 19.

Egyrészt passzív résztvevői vagyunk a járványnak: követjük a történéseket, olvassuk a híreket, saját magunkon érezzük a korlátozásokat vagy éppen könnyítéseket. Örülünk, vagy elkeseredünk. Elkeseredünk, mert ismét korlátoznak – vagy elkeseredünk, hogy nincsenek korlátozások. Ugyanakkor aktívan is részesei vagyunk a járványnak: egyéni döntéseket hozunk, mintákat mutatunk környezetünknek. Alkalmazkodunk, vagy éppen nem alkalmazkodunk a többség viselkedési mintáihoz. Beoltatjuk magunkat, vagy nem. Úgy éljük mindennapjainkat, mintha nem lenne vírus – vagy viselkedésünket pontosan az aktuális járványügyi számokhoz igazítjuk.

Bárhogyan is cselekedjünk, a koronavírus megkerülhetetlenül jelen van mindennapjainkban – és ez kommunikációnkat is befolyásolja.

Kommunikációs mintáink átalakultak: nagyon sok tevékenységünk a „hullámhegyekben” online térbe kényszerült. Az oktatás, az üzleti élet egy része; megbeszélések és konferenciák; színházi előadások és közösségi tevékenységek.

A tevékenységek online térbe kerülésének számtalan következménye van. Sokszor kényelmesebb – és idő- és költséghatékonyabb – online térben létezni, mint fizikálisan mozogni egyik helyről a másikra. Ezzel nagyon sok időt, és költséget tudunk megtakarítani – akár magánemberként, akár multinacionális vállalatként. Ma már azt is tudjuk, hogy a legtöbb tevékenység áttehető online térbe; mindez kevésbé a technikai lehetőségek, sokkal inkább hozzáállás kérdése.

Ugyanakkor az online kommunikációt is meg kell tanulni. Milyen hangerővel beszéljek? Mi látszik belőlem? Mennyire megfigyelhető az arckifejezésem? Mit látnak a környezetemből? Mi kerüljön be a kamera képébe és mi ne? Ha rendetlenséget látnak mögöttem, mit gondolnak a beszélgetőpartnerek? A semleges háttér a jó? Hitelesebbnek látszok egy egyetemi előadást tartva, ha könyvespolc van a háttérben? Jó, ha látják, milyen könyvek vannak a polcon, vagy csak könyv legyen, és az már elég? A probléma és a kérdés olyannyira valós, hogy könyveket értékesítő vállalkozások egyértelműen látták a „megkomponált hátterek” hatását eladásaira (vö. pl. BBC 2021).

Szintén nonverbális kommunikációs kérdés – a „hullámvölgyekben” –, hogy amennyiben valakivel személyesen találkozok, milyen viselkedési mintákat alkalmazzak. Tartsak-e távolságot, vagy ne? Másfél éve tudjuk, hogy 1,5-2m távolság és a nyílt térben találkozás lényegesen csökkenti a fertőzés veszélyét. Megtehetem-e, hogy egy nem virtuális találkozón tartom a távolságot? Mit fog a többi résztvevő gondolni, ha én tartom a távolságot, szerintük pedig felesleges? Azt gondolják félek, és negatív képük alakul ki rólam; vagy éppen ellenkezőleg, legalább egy részük azt gondolja, hogy társadalmi felelősségem tudatában cselekszek, és megpróbálom a környezetemet – és magamat – védeni? Szintén ugyanezen minták mentén: viseljek maszkot, ha az nem „kötelező”, vagy ne viseljek? Tudományos kutatások egyértelműen bizonyították, hogy a maszkviselés csökkenti a fertőzés veszélyét (vö. pl. Howard et al. 2021). A tudománynak hiszek; de ismét ott a kérdés: mekkora a környezet kényszerítő hatása, ha egy adott csoportban csak én viselek maszkot?

Ha kezet nyújtanak elfogadjam – tudva, hogy a vírus fizikai érintéssel is terjed, és fontos az állandó kézmosás és kézfertőtlenítés – vagy üssük össze az öklünket? Vagy jelezzem, hogy nem szeretnék kezet fogni? Ezt megtehetem, ha egy rangban felettem álló személy nyújtja a kezét? E kérdésekre a válasz – legalábbis e sorok

írójának – egyértelmű: igen, mindezt megtehetem. Amennyiben megtehetette Németország belügyminisztere, Horst Seehofer, kamerák előtt, hogy nem fogadja el Angela Merkel kancellár reflexszerű kéznnyújtását 2020 tavaszán (The Guardian 2020), akkor objektíven átgondolva nagyon nehezen elképzelhető olyan szituáció, amelyben bárkinek joga lenne megsértődni azon, ha adott helyzetben egy potenciálisan kevésbé veszélyes üdvözlési formát választunk. Ez természetesen nem zárja ki, hogy furcsán nézzenek ránk – és megsértődjenek –, ha nem az elvárt viselkedési mintát követjük.

Ebben a kontextusban annak is tudatában kell lennünk, hogy mindnyájan viselkedési mintákat közvetítünk. Ha mindenkin van maszk, akkor „ciki” nem feltenni azt. Ha a többségen maszk van, a kisebbség is fel fogja tenni. Ha a többség nem fog kezét, a kisebbség sem fog kezét nyújtani – és ezek a minták azok, amelyeket követve, kicsiben ugyan, de tudunk azért tenni, hogy a járvány lassabban terjedjen. Azt is érdemes a kontextusban mérlegelni, hogy mi a nagyobb veszteség: ha tudok találkozni emberekkel távolságot tartva és nem kezét fogva, vagy ha ismét erősebb-gyengébb tilalmak között kell eltelnie hosszú hónapoknak.

A nonverbális minták mellett a járvány a verbális viselkedésünket is befolyásolta. Nagyon gyorsan kerültek be szavak a szaknyelvből a köznyelvbe. Az FFP maszk, a reprodukciós ráta, a szekvenálás ma már mindenki számára érthető szavak – holott többségünk 2020 előtt ezeket a szavakat még csak nem is hallotta. Éppígy a social distancing vagy a flatten the curve kifejezéseket is értik azok is, akik nem beszélnek angolul. Veszelszki (2020) nagyon gyorsan reagálva a váratlan helyzetre, magyar nyelven egy karanténszótárt is összeállított – amely jól dokumentálja, hogy az első hullám alatt milyen szavak kerültek be mindennapi szókincsünkbe.

Hasonló szótárak más nyelveken is készültek és készülnek (vö. pl. német vonatkozásban BR Wissen 2020; Leibniz-Institut 2021, Neuer Wortschatz... 2021) és a legtöbb országban a járvánnyal kapcsolatos kifejezések lettek 2020-ban az év szavai: pl. Magyarország: koronavírus (e-nyelv.hu 2020); illetve karantén, koronavírus, maszk (Tinta Kiadó 2020); Svájc: systemrelevant, coronagraben, pandemia (Wort des Jahres... 2020); Németország: Corona-Pandemie (GfdS wählt... 2020); Nagy-Britannia: lockdown (Flood 2020).

A járvány hatására tehát megváltozott a kommunikációs csatorna, amely új kommunikációs mintákat követel meg; illetve maguk a minták is változtak, mind nonverbális, mind nyelvi kontextusban. Mind a kommunikációs, mind a szűkebb, nyelvi hatásokat ma már nagyon sokan elemzik számtalan összefüggésben, Magyarországon és külföldön egyaránt. 2020 nyár elején azonban minden a járvánnyal kapcsolatos jelenség és kontextus új volt.

Hogyan hatott a járvány kezdeti szakasza mindennapjainkra? Miként befolyásolták az események viselkedésünket, munkánkat? Milyen új kommunikációs minták és gyakorlatok alakultak ki? Hogyan változott meg nyelvhasználatunk a járvány hatására?

Milyen hatással volt a vírus kiválasztott gazdasági ágazatokra? Hogyan változtak meg fogyasztási szokásaink? Hogyan reagált a társadalom a megváltozott helyzetre? Milyen hatással volt a járvány kommunikációs mintáinkra? Mennyiben változtak meg az oktatásban – elsősorban a felsőoktatásban – dolgozó oktatók mindennapjai itthon és külföldön?

Milyen hatások értek minket? Hogyan lehet ezeket a hatásokat elemezni? Ki hogyan látja, ki, hogyan élte át a kialakult helyzetet? Mit tanulhatunk belőle?

Ezekre a kérdésekre kerestük a választ 2020 nyarán a *Globális kihívás – lokális válaszok* című kötettel: a járvány első hulláma után megvizsgáltuk és bemutattuk a járvány társadalmi és gazdasági hatásait (Kovács 2020).

A kötetben 42 szerző – kutatók és oktatók, doktoranduszok és hallgatók Magyarországról és külföldről – 500 oldalon keresztül mutatja be a járvány

társadalomra, gazdaságra és egyénre gyakorolt hatásait. Miként éltük meg az elmúlt hónapokat. Kinek milyen gondolatai támadtak. Oktatóként. Kutatóként. Gazdasági szereplőként. Magánemberként. A kötet így egy gyors, átfogó képet nyújtott a kialakult helyzet különböző gazdasági, társadalmi és egyéni aspektusairól.

A kötetben három különböző típusú publikáció kapott helyet.

Egyrészt a kialakult helyzettel, annak társadalmi-gazdasági hatásaival kapcsolatban már végezhetőek tudományos elemzések. Ezek a tanulmányok a járvány kapcsán kialakult helyzet egyes aspektusait világítják meg tudományos igényességgel, az eredményeket a tudományos diskurzus kontextusába helyezve.

Másrészt az elmúlt időszak a járvány kapcsán a nagy ívű, gyors – és részben kikényszerített – változások időszaka is volt. Így az elmúlt hónapokban nagy mennyiségben felhalmozódott gyakorlati tudás is. Olyan tudás, amely nem feltétlenül a korábbi paradigmákra épít, illetve nem feltétlenül illeszkedik azokhoz – és nem is azok ismeretében vagy továbbgondolásaként jött létre. 2020 tavaszán szinte az élet minden területen új helyzetekkel találkoztunk – olyanokkal, amelyeknek megoldására nem voltak tapasztalataink. A „learning by doing” folyamatában azonban tapasztalatokat gyűjtöttünk, bizonyos dolgokat próbálgattunk, majd láttuk a tevékenységünk eredményeit is. Sajnálatos lenne, ha az így összegyűlt tapasztalatok és jó – vagy éppen kevésbé jó – gyakorlatok elvesznének. Ezért a kötetben tapasztalatokat és gyakorlatokat is megosztottunk.

Harmadrészt az események magánemberként is hatottak ránk. A történések felborították mindennapjainkat és rutinunkat. A korábban észre sem vett események veszélyforrássá váltak. Az „elugrok a boltba élesztőért” mondat például már ilyen formában nem hangzott – nem hangozhatott – el. A mondatot hosszas gondolkodás előzte meg. Veszélynek teszem ki magam, ha lemegyek a boltba? Mikor mehetek a boltba? Melyik boltba menjek? Kapható ott élesztő? Mit vegyek még, ha már elmegyek a boltba? Hogyan fizessek? Egyáltalán: biztosan kell nekem az az élesztő? A publikációk harmadik típusa így reflexív – a közelmúlt eseményeinek személyes megélését írja le, egy-egy szemszögből. Ebben a kontextusban minden egyes nézőpont hasznos és egyformán releváns – hiszen ezek mind mi vagyunk, és mindnyájan részesei voltunk-vagyunk a helyzetnek.

A kötet két tanulmánnyal kezdődik, amelyek bemutatják, hogy 2020. év elején milyen intézkedések történtek egyes európai országokban a kialakult járványügyi helyzet hatására és annak kezelésére. A következő fejezet a járvány gazdaságra gyakorolt egyes hatásait elemzi, bemutatva vállalati reakciókat és mindennapokat a munkavállaló, a fogyasztó és a gazdasági szereplők oldaláról. Ezt követően a társadalom szempontjából vizsgáljuk a járványt: milyen társadalmi szintű válaszok születtek a helyzetre, hogyan birkózott meg a helyzettel a társadalom, és a társadalom részeként az egyén?

A kialakult helyzet a kommunikációs gyakorlatunkat és mintáinkat is megváltoztatta: más nyelvi mintákkal, más eszközök segítségével és más dinamikában kommunikáltunk. A kötet következő nagy egysége ezeket a mintákat elemzi, bemutatva az új helyzethez való adaptáció mikéntjeit.

Adaptálódni nem csak a kommunikációban, hanem a munkában is kellett. Különösen gyorsan és váratlanul az oktatás, elsősorban a felsőoktatás területén. A távolléti oktatás lehetséges megoldásainak pár nap alatt kellett megszületnie. A Tanítva tanulás fejezet ebbe a helyzetbe ad betekintést – pillanatképként rögzítve, hogy hol, hogyan, miként oldották meg a kényszer-innovátorok az átállást.

Az utolsó egység az egyéni reflexiók színtere. Mindnyájan másképp éltük meg az elmúlt hónapokat. Ezekbe a személyes megélésekbe enged betekintést a fejezet.

A kötet elektronikus formában jelent meg a Savaria University Press kiadásában 2020 szeptemberében, majd – az NKA támogatásának köszönhetően – papír

alapon is, a Magyar Szemiotikai Társaság és a Savaria University Press gondozásában (Kovács 2021).

Az E-nyelv Magazin 2021/3. száma a kötetben korábban megjelent tanulmányokból válogatva közöl négyet, rövidített formában. Domonkosi Ágnes és Ludányi Zsófia az e-mailezési gyakorlatok változását mutatja be, Gráfik Imre személyes tapasztalatait osztja meg, Lénárt István a járvány hatására keletkezett szóösszetételeket elemzi, míg Sándor Alexandra a közösségi média használatát veszi górcső alá.

Az E-nyelv Magazin ezen különszámához jó olvasást kívánok; abban a reményben, hogy a folyóiratnak nem lesz szüksége a témában további különszámokat kiadnia és nem kell éveket várnunk arra, hogy újra visszatérhessünk egy normális(abb) élethez, ahol nem a vírus határozza meg a mindennapjainkat és mindennapi kommunikációs mintáinkat.

Kovács László, a szám ötletadója és szerkesztője

Irodalom

BBC 2021. Virtual meetings spur sales in books for backgrounds

<https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-55818287>

BR Wissen. 2020.

<https://www.br.de/wissen/dwds-woerterbuch-glossar-corona-pandemie-100.html>

e-nyelv.hu 2020. Az év szavai, 2020.

Az év szavai, 2020.

A 2020. év szava előre jelezhető volt. 2010-től megválasztjuk az év szavait.

e-nyelv.hu

1

Flood, A. 2020. Lockdown named word of the year by Collins Dictionary

<https://www.theguardian.com/books/2020/nov/10/lockdown-named-word-of-the-year-by-collins-dictionary>

GfdS wählt »Corona-Pandemie« zum Wort des Jahres 2020. 2020.

GfdS wählt »Corona-Pandemie« zum Wort des Jahres 2020

Das Wort des Jahres 2020 ist *Corona-Pandemie*. Diese Entscheidung traf eine Jury der Gesellschaft für deutsche Sprache (GfdS) in Wiesbaden. Auf Platz 2 steht *Lockdown*, Platz 3 belegt *Verschwörungserzählung*. Die weiteren Platzierungen sowie die Erklärungen der einzelnen Wörter finden Sie in unserer Pressemitteilung.

Kovács L. (szerk.) 2020. *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szombathely: Savaria University Press.

Kovács L. (szerk.) 2021. *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Budapest – Szombathely: Magyar Szemiotikai Társaság – Savaria University Press.

Leibniz-Institut der Deutschen Sprache. 2021.

<https://www.ids-mannheim.de/en/sprache-in-der-coronakrise/>

Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie. 2021.

<https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp>

Tinta Kiadó 2020. Ön szerint melyik három szó jellemzi a legjobban 2020-at?

http://www.tintakiado.hu/szavazas/2020_ev_szava/index.php

The Guardian. 2020.

Angela Merkel handshake rejected amid coronavirus fears

Veszelszki Á. 2020. *Karanténszótár*. Budapest: Interkulturális Kutatások Kft.

Wort des Jahres Schweiz 2020 ist gewählt. 2020.

<https://www.zhaw.ch/de/linguistik/wort-des-jahres-schweiz/medienmitteilung/>

A tanulmányok eredeti megjelenése

Változatlan formában:

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020. „Vigyázzatok magatokra! Vigyázzunk egymásra!” E-mail-formulák járvány idején. *Amega* 27/3: 34–37.

A Globális kihívás – lokális válaszok kötetben, hosszabb változatban:

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020. Társas távolságtartás és nyelvi közeledés – E-mailezési gyakorlatok a koronavírus idején. In: Kovács László (szerk.) *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szombathely: Savaria University Press. 241-260.

Gráfik Imre 2020. „Magunkba zárva!” – Magamra maradva? In: Kovács László (szerk.) *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Szombathely: Savaria University Press. 461-480.

Lénárt István 2020. Karanténykedünk: a karanténdepitől a karanténszegig – avagy hogyan árulkodnak tevékenységeinkről a koronavírus-járvány alatt született szóösszetételek. In: Kovács László (szerk.) *Globális kihívás – lokális válaszok. A*

koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai.
Szombathely: Savaria University Press. 291-302.

Sándor Alexandra Valéria 2020. Pandémia, változás és infodémia: közösségimédia-használat az új koronavírus-járvány ideje alatt. In: Kovács László (szerk.) *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai.* Szombathely: Savaria University Press. 307-313.

A kötet elérhető az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Gazdálkodástudományi Tanszék honlapján:

https://sek.elte.hu/kgt/globalis_lokalis

Megvásárolható elektronikus és hagyományos könyv formájában itt: <https://e-nyelv.hu/könyvesbolt>

A szerző az ELTE SEK Gazdálkodástudományi Tanszékének docense. E-mail:

kovacs.laszlo@sek.elte.hu

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Hozzászólás küldése

Ez az oldal az Akismet szolgáltatást használja a spam csökkentésére. [Ismerje meg a hozzászólás adatainak feldolgozását](#).

© 2022 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.